Interea ſacerdotes ſicut prædixerant venerunt: & dicunt ei. Aſſumus, vocati ad ſpiritale conuiuium. Veni nobiſcum, Reſpondẽs autem beatus Leo dixit. Rectum iter domini mei pergere poteram: ſi vobiſcum ad eundem locũ me præparaſſem. Deprecor igitur vt mihi triduo inducias tribuatis, vt quod pollicitũ habeo adipiſci merear mortiferum veſtimentum. Quod autem petijt obtentum habuit. Mox vero vir egregius ad illuſtrem fœminam nepotem ſuum direxit, Iuſſum tibi (ait) ediſſeram domina. Iam enim pater noſter deſerens mundi lumina feſtinat vt lumen coruſcum vocatus percipiat in futurum. Quamobrem obſecro vt (vt deuotio promiſerat) veſtimentum ei tranſmittas funerale. At illa reſpondens. Heu (ait) ô pater mi ſtulta & mendax apparui. Quoniam illius obitum tardius ſperabam, ideo quod æuo grauis non erat: non illud paraui: Sed expecta obſecro tres tantum dies & ego præparabo. Illa eum triduo retinuit: & expletum letalem habitum tranſmiſit. At vero beatiſſimus Leo recepto veſtimento migrauit ad Dominum. Moritur.

S. Leonis corpus requieſcit in parochiali Eccleſia Mentuniaci oppidi.

VITA S. AVGVSTINI EPISCOPI ET CONFESSORIS, QVI MISSVS A BEATO GREGORIO PAPA, PRIMVS GENTI ANGLORVM CHRISTI Euangelium prædicauit, auctore venerabili Beda presbytero in Hiſtoria Eccleſiaſtica eiuſdem gentis Lib. 1. cap. 23. & 6.

An. 590.

I. ANNO ab incarnatione Domini D. LXXXII. Mauricius ab Auguſto quinquageſimus quartus imperium ſuſcipiens, viginti annos tenuit. Cuius anno regni decimo Gregorius, vir doctrina & actione præcipuus, pontificatum Romanæ & Apoſtolicæ ſedis ſortitus, rexit annos tredecim, menſes ſex, & dies decẽ: qui diuino admonitus inſtinctu, anno quartodecimo eiuſdem principis: aduentûs verò Anglorum in Britanniam anno circiter centeſimo quinquageſimo, miſit [b] ſeruũ Dei Auguſtinum, & alios plures cum eo monachos timentes Dominum, prædicare verbum Dei genti Anglorum. Qui cùm iuſſis pontificalibus obtemperantes, memoratum opus aggredi cœpiſſent, iamq; aliquantulum itineris confeciſſent, perculſi timore inerti redire domum potiùs, quàm barbaram, feram, incredulamq; gentem, cuius nec linguam quidem nôſſent, adire cogitabant, & hoc eſſe tutius communi conſilio decernebant. Nec mora, Auguſtinum, quem eius epiſcopum ordinandũ, ſi ab Anglis ſuſciperentur, diſpoſuerat, domum remittunt: qui à B. Gregorio humili ſupplicatu obtineret, ne tam periculoſam, tam laborioſam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias literas dedit, ac in opus eos verbi, diuino confiſos auxilio, proficiſci ſuadet. Quarum videl. literarum iſta eſt forma: [c] Gregorius ſeruus ſeruorum Dei, ſeruis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quia melius fuerat bona non incipere, quàm ab ijs, quæ cœpta ſunt, cogitatione retrorſum redire, ſummo ſtudio, dilectiſſimi filii oportet, vt opus bonum, quod auxiliante Domino cœpiſtis, impleatis. Nec labor vos itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant: ſed omni inſtantia omniq; feruore, quæ inchoaſtis, Deo authore peragite, ſcientes quòd laborem magnum maior æternæ gloria retributionis ſequitur. Remeanti autem Auguſtino præpoſito veſtro, quem & Abbatem vobis conſtituimus, in omnibus humiliter obedite: ſcientes hoc veſtris animabus per omnia profuturum, quicquid à vobis fuerit in eius admonitione completum. Omnipotens Deus ſua vos gratia protegat, & veſtri laboris fructum in æterna me patria videre concedat: quatenus etſi vobiſcum laborare nequeo, ſimul in gaudio retributionis inueniar, quia laborare ſcilicet volo. DEVS vos incolumes cuſtodiat dilectiſſimi filij. Data die decimo Calendarum Auguſtarum, imperante domino noſtro Mauricio Tiberio pijſſimo Auguſto, anno tertiodecimo poſt conſulatum eiuſdem domini noſtri, indictione IV.

Mart. 26. In ſupputatione annorum certũ indicat Baron. anno 596. §. 14. cap 23.

[b] Auguſtinus mittitur cum ſociis in Angliam.

[c] Epiſtola S. Gregorij ad illos.

II. MISIT [d] etiam tunc iſdem venerandus pontifex ad Æthereum Arelatenſem Archiepiſcopum, vt Auguſtinum in Britanniam pergentem, benignè ſuſciperet, literas: quarum iſte eſt tenor: Reuerendiſſimo ac ſanctiſſimo fratri. Æthereo coepiſcopo, Gregorius ſeruus ſeruorum Dei. [e] Licèt apud ſacerdotes, habentes Deo placitam charitatẽ, religioſi viri nullius commendatione indigeant, quia tamen aptum ſcribendi ſe tempus ingeſſit, fraternitati veſtræ noſtra mittere ſcripta curauimus, inſinuantes, latorem præſentium Auguſtinum ſeruum Dei, de cuius certi ſumus ſtudio, cum alijs ſeruis Dei, illuc nos pro vtilitate animarum, auxiliante Domino, direxiſſe: quem neceſſe eſt, vt ſacerdotali ſtudio ſanctitas veſtra adiuuare, & ſua ei ſolatia præbere feſtinet. Cui etiam, vt promptiores ad ſuffragandum poſſitis exſiſtere, cauſam vobis iniunximus ſubtiliter indicare, ſcientes ea cognita, tota vos propter Deum deuotione ad ſolatiandum, quia res exigit, commouendos. Candidum præterea presbyterum communem filium, quem ad gubernationem patrimonialis Eccleſiæ noſtræ tranſmiſimus, charitati veſtræ in omnibus commendamus. Deus te incolumem cuſtodiat reuerendiſſime frater. Data die Calendarum Auguſtarum, imperante domino noſtro Mauricio Tiberio pijſſimo Auguſto, anno quartodecimo, poſt conſulatum verò eiuſdem domini noſtri anno tertiodecimo, indictione IV.

Cap. 24.

[d] Mendoſa nã Arelatẽſi Eccleſiæ hoc tempore præfuit Virgilius, Aetherius autem Lugdunenſis fuit Epiſcopus. Vide Baron anno 596. §. 12.

[e] Alia epiſtola S. Gregorij Cap 25.

III. ROBORATVS igitur confirmatione beati patris Gregorij Auguſtinus, cum famulis Chriſti, qui erant cum eo, redijt in opus verbi, peruenitque in Britanniam. Erat eo tempore rex Edilberthus in Cantio potentiſſimus, qui ad confinium vſque Humbri fluminis maximi, quo meridiani, & ſeptentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperij tetenderat. Eſt autem ad orientalem Cantij plagam Tanetos inſula non modica, id eſt, magnitudinis iuxta conſuetudinem æſtimationis Anglorum milliarium ſexcentorum, quam à continenti terra ſecernit fluuius Vantſumu, qui eſt latitudinis circiter trium ſtadiorum, & duobus tantùm in locis eſt tranſmeabilis. Vtrunque enim caput protendit in mare. In hac ergo applicuit ſeruus Domini Auguſtinus & ſocij eius, viri, vt fertur, ferme quadraginta.

Inſula Tanetos.

IV. ACCEPERVNT autem, præcipiendo beato Papa Gregorio, de gente Francorum interpretes, & mittens ad Edilberthum, mandauit ſe veniſſe de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui ſibi optemperantibus æterna in cælis gaudia, & regnum ſine fine cum Deo viuo & vero futurum ſiue vlla dubietate promitteret. Qui audiens, manere illos in ea, quam adierant, inſula, & eis neceſſaria miniſtrari, donec videret, quid eis faceret, iuſſit. Nam & anteà fama ad eum quoque Chriſtianæ religionis peruenerat, vtpotè qui & vxorem habebat Chriſtianam de gente Francorum, nomine Bertham. Quam ea conditione à parentibus acceperat, vt ritum fidei & religionis ſuæ cum epiſcopo, quem ei adiutorem fidei dederat, nomine Luidhardo, inuiolatam ſeruare licentiam haberet.

Regis Edilberthi humanitas

Non Bertham, ſed Adelbergam vocatam eſſe, notat ex Gregorio l. 9 ep. 59 Baron anno 597. § 26.

V. POST dies ergo aliquot venit ad inſulam Rex, & reſidens ſub diuo, iuſſit Auguſtinum cum ſocijs ad ſuum ibidem aduenire colloquium. Cauerat enim, ne in aliquam domum ad ſe introirent, vetere vſus augurio, ne ſuperuentu ſuo, ſi quid maleficæ artis habuiſſent, eum ſuperando deciperent. At illi non dæmoniaca, ſed diuina virtute præditi veniebant, Crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam: litaniaſque canentes, pro ſua ſimul & eorum, propter quos & adquos venerant, ſalute æterna Domino ſupplicabant. Cumque ad iuſſionem regis reſidentes, verbum ei vitæ vnà cum omnibus, qui aderant, eius comitibus prædicarent, reſpondit ille, dicens: Pulchra ſunt quidem verba & promiſſa, quæ affertis: ſed quia noua ſunt & incerta, non his poſſum aſſenſum tribuere, relictis eis, quæ tanto tempore cum omni gente Anglorum ſeruaui. Verùm

Nota hæc de Cruce argentea & imagine.

quoniam huc de longè peregrini venistis, &, vt ego videor mihi perspexisse, ea, quæ vos vera & optima creditis, nobis quoque communicare desideratis, nolumus molesti esse vobis: quin potiùs benigno vos hospitio recipere, & quæ victui sunt vestro necessaria, ministrare curauimus, nec prohibemus, quin omnes, quos potestis, fidei vestræ religionis prædicando societis.

Augustino cum socijs fit copia prædicandi. DEDIT ergo eis mansionem in ciuitate Dorouernensi, quæ imperij sui totius erat Metropolis, eisque vt promiserat, cum administratione victus temporalis, licentiam quoque prædicandi non abstulit. Fertur autem, quia appropinquantes ciuitati, more suo cum Cruce sancta, & imagine magni regis Domini nostri Iesu Christi, hanc litaniam consona voce modulabantur: Deprecamur te Domine in omni misericordia tua, vt auferatur furor tuus & ira tua à ciuitate ista, & de domo sancta tua: quoniam peccauimus tibi, alleluia. VI.

Cap 26 Vita eorum Apostolica. AT vbi sibi datam mansionem intrauerunt, inceperunt Apostolicam primitiuæ Ecclesiæ vitam imitari: orationibus videlicet assiduis, vigilijs ac ieiunijs seruiendo, verbum vitæ, quibus poterant, prædicando, cuncta huius mundi velut aliena spernendo. Et tamen, quæ victui necessaria videbantur, ab eis, quos docebant, accipiendo: secundùm ea, quæ docebant, ipsi per omnia viuendo, & paratum ad patiendum aduersa quæque, vel etiam ad moriendum pro ea, quam prædicabant, veritate, animum habendo. Quid mora? Crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cælestis. VII.

Missas faciunt, &c. ERAT autem prope ipsam ciuitatem ad Orientem ecclesia in honore sancti Martini antiquitùs facta, dum adhuc Romani Britanniam incolerent: in qua Regina, quam Christianam fuisse prædiximus, orare consueuerat. In hac ergo & ipsi conuenêre primò, ibique psallere, orare, Missas facere, prædicare, & baptizare cœperunt, donec rege ad fidem conuerso, maiorem prædicandi per omnia, & ecclesias fabricandi vel restaurandi licentiam acciperent. At vbi etiam ipse inter alios, delectatus vita mundissima sanctorum, & promissis eorum suauissimis, quæ vera esse miraculorum quoque multorum ostensione firmauerunt, credens baptizatus est, cœperunt plures quotidiè ad audiendum verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, vnitati se sanctæ Christi Ecclesiæ credendo sociare. Quorum fidei & conuersioni ita congratulatus esse rex perhibetur, vt nullum tamen cogeret ad Christianismum, sed tantummodò credentes arctiori dilectione quasi conciues sibi regni cælestis amplecteretur. Didicerat enim à doctoribus auctoribusque suæ salutis, seruitium Christi voluntarium, non coactitium, debere esse. Nec distulit, quin etiam ipsis doctoribus suis locum sedis, eorum gradui congruum, in Dorouernia Metropoli sua donaret, simul & necessarias in diuersis speciebus possessiones conferret. VIII.

Ex cap 27 AN. 601. INTEREA vir Domini Augustinus venit Arelas, & ab Archiepiscopo eiusdem ciuitatis Æthereo, iuxta quod iussa sancti patris Gregorij acceperat, Archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est: reuersusque in Britanniam, misit continuò Romam Laurentium presbyterum, & Petrum monachum, qui beato Pontifici Gregorio, gentem Anglorum fidem Christi accepisse, ac se Episcopum factum esse, referrent, simul & de ijs, quæ necessaria videbantur, quæstionibus eius consulta flagitans. Nec mora, congrua quæstionibus responsa recepit. Epistolam verò, quam se pro adiuuando in opere Dei Augustino, Arelatensi episcopo fecisse commemorat, ad Virgilium Ætherei successorem dedit: cuius hæc forma est. IX.

Cap 28. Alia S. Gregorij epistola. REVERENDISSIMO & sanctissimo fratri Virgilio coepiscopo, Gregorius seruus seruorum Dei. Quantus sit affectus venientibus sponte fratribus impendendus, ex eo, quòd plerunq; solent charitatis causa inuitari, cognoscitur. Et ideò si communem fratrem Augustinum Episcopum ad vos venire contigerit, ita illum dilectio vestra, sicut decet, affectuosè, dulciterque suscipiat, vt & ipsum consolationis suæ honore foueat, & alios, qualiter fraterna charitas colenda sit, doceat. Et quoniam sæpiùs euenit, vt ij qui de longè positi sunt, priùs ab alijs, quæ sunt emendanda, cognoscant: si quas fortasse fraternitati vestræ sacerdotum vel aliorum culpas intulerit, vna cum eo residentes, subtili cuncta inuestigatione perquirite, & ita vos in ea, quæ Deum offendunt, & iracundiam prouocant, districtos ac solicitos exhibete, vt ad aliorum emendationem, & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falsa opinio non affligat. Deus te incolumem custodiat reuerendissime frater. Data die X. Calend. Iul. Imperante domino nostro Mauricio Tiberio pijssimo Augusto, anno XIX. post consulatum verò eiusdem domini nostri anno XVIII. indict. IV. X.

Cap 29. Vide studiũ sanctissimi Papæ Gregorij. PRÆTEREA idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos: misit cum præfatis legatarijs suis plures cooperatores ac verbi ministros, in quibus primi ac præcipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus: & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant, ac ministerium ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium: ornamenta quoque ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat se ei pallium direxisse: simul ei insinuat, qualiter episcopus in Britannia constituere debuisset. Quarum literarum iste est textus: XI.

Epistola S. Gregorij. REVERENDISSIMO & sanctissimo fratri Augustino episcopo, Gregorius seruus seruorum Dei. Cùm certum sit, pro omnipotente Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia reseruari, nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, vt in spiritalis operis studio ex remuneratione valeant multipliciùs insudare. Et quia noua Anglorum ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam, eodem Domino largiente & te laborante, perducta est, vsum tibi pallij in ea ad sola Missarum solennia agenda concedimus, ita vt per loca singula XII. episcopos ordines, qui tuæ subiaceant ditioni: quatenus Londonienlis ciuitatis episcopus semper in posterum à synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta & Apostolica, cui Deo authore deseruio, sede percipiat. Ad Eboracam verò ciuitatem te volumus episcopum mittere, quem ipse iudicaueris ordinare, ita duntaxat, vt si eadem ciuitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque XII. episcopos ordinet, & metropolitani honore perfruatur: quia ei quoque, si vita comes fuerit, pallium tribuere, Domino fauente, disponimus, quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subiacere. Post obitum verò tuum ita episcopis, quos ordinauerit, præsit, vt Londoniensis episcopi nullo modo ditioni subiaceat. Sit verò inter Lundoniæ & Eboracæ ciuitatis episcopos in posteris honoris ista distinctio, vt ipse prior habeatur, qui primus fuerit ordinatus. Communi autem consilio & concordi actione, quæ sunt pro Christi zelo agenda, disponant vnanimiter: rectè sentiant, & ea quæ senserint, non sibimet discrepando, perficiant. Tua verò fraternitas non solùm eos episcopos, quos ordinauerit, neque hos tantummodo, qui Eboracæ per Episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniæ sacerdotes habeat, Deo Domino nostro Iesu Christo authore, subiectos. Quatenus ex lingua & vita tuæ sanctitatis, & rectè credendi, & benè viuendi formam percipiant, atque officium suum fide ac moribus exequentes, ad cælestia, cùm Dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reuerendissime frater. Data die decima Calend. Iulij, imperante domino nostro Mauricio Tiberio pijssimo Augusto, anno decimonono, post consultaum eiusdem domini anno decimooctauo, Indictione IV. XII.

Vsus pallij antiquissimus.

Cap. 30. Alię S. Gregorij literæ. ABEVNTIBVS autem præfatis legatarijs, misit post eos beatus pater Gregorius literas memoratu dignas, in quibus apertè quàm studiosè erga saluationem nostræ gentis inuigilauerit, ostendit, ita scribens. Dilectissimo filio XIII.

Mellito

Mellito Abbati, Gregorius seruus seruorum Dei. Post discessum congregationis nostræ, quæ tecum est, valdè sumus suspensi redditi, quia nihil de prosperitate vestri itineris audisse nos contigit. Cùm ergo Dominus omnipotens vos ad reuerendissimum virum fratrem nostrum Augustinum perduxerit, dicite ei, quod diu mecum, de causa Anglorum cogitans, tractaui: videlicet quòd phana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant, sed ipsa, quæ in eis sunt, idola destruantur. Aqua benedicta fiat, in ijsdem phanis aspergatur, altaria construantur, reliquiæ ponantur: quia si phana eadem benè constructa sunt, necesse est, vt à cultu dæmonum in obsequium veri Dei debeant commutari: vt, dum gens ipsa eadem phana sua non videt destrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoscens adorans, ad loca, quæ consueuerat, familiariùs concurrat. Et quia boues in sacrificio dæmonum multos solent occidere, debet eis etiam hac de re aliqua solennitas immutari: vt die dedicationis vel natalicijs sanctorum martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias, quæ ex phanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciant, & religiosis conuiuijs solennitatem celebrent. nec diabolo iam animalia immolent, sed ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, & donatori omnium de satietate sua gratias referant. Nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse, dubium non est, quia & is, qui summum locum ascendere nititur, gradibus vel passibus, non autem saltibus, eleuatur. Sic Israëlitico populo Dominus in Ægypto quidem innotuit, sed tamen eis sacrificiorum vsus, quos diabolo solebant exhibere, in cultu proprio reseruauit: vt eis in suo sacrificio animalia immolare præciperet: quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent: vt & ipsa essent animalia, quæ offerre consueuerant, vero tamen Deo, & non idolis immolantes, iam sacrificia ipsa non essent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto tuo fratri necesse est dicere, vt ipse in præsenti illic positus, perpendat qualiter omnia debeat dispensare. Deus te incolumem custodiat dilectissime fili. Data die 15. Cal. Iul. imperante domino nostro Mauricio Tiberio pijssimo Augusto, anno XIX. post consulatum eiusdem domini anno XVIII. Indictione IV.

Nota de aqua benedicta, &c.

XIV. Qvo in tempore misit etiam Augustino epistolam super miraculis, quæ per eum facta esse cognouerat: in qua eum, ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, his verbis hortatur: Scio frater charissime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente, quam eligi voluit, magna miracula ostendit. Vnde necesse est, vt de eodem dono cælesti & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas. Gaudeas videlicet, quod Anglorum animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: Pertimescas verò, ne inter signa, quæ fiunt, infirmus animus in sui præsumptione se eleuet, & vnde foras in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intus cadat. Meminisse etenim debemus, quia discipuli, cum gaudio à prædicatione redeuntes, dum cælesti magistro dicerent: Domine in nomine tuo et dæmonia nobis subiecta sunt: protinùs audierunt: Nolite super hoc gaudere, sed potiùs gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. In priuata enim & temporali lætitia mentem posuerant, qui de miraculis gaudebant: sed de priuata ad communem, & de temporali ad æternam lætitiam reuocantur, quibus dicitur: In hoc gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælo. Non enim omnes electi miracula faciunt, sed tamen nomina eorum omnium in cælo tenentur ascripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudium non debet nisi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Restat itaque, frater charissime, vt inter ea quæ operante Domino, exteriùs facis, semper te interiùs subtiliter iudices, ac subtiliter intelligas, & temetipsum quis sis, & quanta sit in ea gente gratia, pro cuius conuersione etiam faciendorum signorum dona percepisti. Et si quando te creatori nostro, seu per linguam, seu per opera reminisceris deliquisse, semper hæc ad memoriam reuoces: vt surgentem cordis gloriam memoria reatûs premat: & quicquid de faciendis signis acceperis vel accepisti, hæc non tibi, sed eis deputes donata, pro quorum tibi salute collata sunt.

Cap. 11. Augustinus magnis claret miraculis.

Luc. 10.

Remedium aduersùs inanem gloriam.

XV. Misit & idem Papa beatus Gregorius eodem tempore etiam regi Edilbertho epistolam, simul & dona in diuersis speciebus perplura, temporalibus quoque honoribus regem glorificare satagens, cui gloriæ cælestis suo labore & industria notitiam peruenisse gaudebat. Exemplar autem præfatæ epistolæ hoc est: Domino gloriosissimo atque præcellentissimo filio Edilbertho regi Anglorum, Gregorius episcopus. Propter hoc omnipotens Deus bonos quosque ad regimina populorum perduxit, vt per eos omnibus, quibus prælati fuerint, dona suæ pietatis impendat: quod Anglorum genti factũ agnouimus. Cui vestra gloria est idcircò præposita, vt per bona, quæ vobis concessa sunt, etiam subiectæ vobis genti superna beneficia præstarentur. Et ideò, gloriose fili, eam, quam accepisti diuinitùs gratiam, solicita mente custodi, Christianam fidem in populis tibi subditis extendere festina, zelum rectitudinis tuæ in eorum multiplica conuersione, idolorum cultus insequere, phanorum ædificia euerte, subditorum mores ex magna vitæ munditia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, & boni operis exempla monstrando ædifica: vt illum retributorem inuenias in cælo, cuius nomen atque cognitionem dilataueris in terra. Ipse enim vestræ quoque gloriæ nomen etiam posteris gloriosius reddet, cuius vos honorem quæritis & seruatis in gentibus. Sic etenim Constantinus quondam pijssimus Imperator Romanam Rempublicam à peruersis idolorum cultibus reuocans, omnipotenti Deo Domino nostro Iesu Christo secum subdidit, seque cum subiectis populis tota ad Deum mente conuertit. Vnde factum est, vt antiquorum principum nomen suis vir ille laudibus vinceret, & tantò in opinione præcessores suos, quantò & in bono opere superaret. Et nunc itaque vestra gloria cognitionem vnius Dei patris & filij & spiritus sancti regibus ac populis sibimet subiectis festinet infundere: vt & antiquos reges suæ gentis laudibus ac meritis transeat, & quantò in subiectis suis etiam aliena peccata deterserit, tanto etiam de peccatis proprijs ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat. Reuerendissimus frater noster Augustinus episcopus in monasterij regula doctus, sacræ scripturæ scientia repletus, bonis authore Deo operibus præditus, quæcunque vos admonet, libenter audite, deuotè peragite, studiosè in memoria reseruate. Quia si vos eum in eo, quod pro omnipotente Deo loquitur, auditis, isdem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celeriùs exaudiet. Si enim (quod absit) verba eius postponitis, quomodo eum omnipotens Deus poterit audire à vobis, quem vos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in feruore fidei stringite, atque annisum illius virtute, quam vobis diuinitas tribuit, adiuuate, vt regni sui vos ipse faciat esse participes, cuius vos fidem in regno vestro recipi facitis & custoditi. Præterea scire vestram gloriam volumus, quòd sicut in scriptura sacra ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi iam terminus iuxtà est, & sanctorum regnum venturum est, quod nullo vnquam poterit fine terminari. Appropinquante autem eodem mundi termino, multa imminent, quæ antea non fuerunt, videlicet immutationes aëris, terroresque de cælo, & contra ordinationem temporum, tempestates, bella, fames, pestilentiæ, terræmotus per loca: quæ tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia subsequentur. Vos itaque, si qua ex ijs euenire in terra vestra cognoscitis, nullo modo animum vestrum perturbetis: quia idcircò signa de fine sæculi præmittuntur, vt de animabus nostris debeamus esse soliciti, de mortis hora suspecti, & venturo iudici in bonis actibus inueniamur esse præparati. Hæc autem, gloriose fili, paucis loquutus sum, vt cùm Christiana fides in regno vestro excreuerit, nostra quoque locutio apud vos latior excrescat, & tantò plus loqui libeat, quantò se in mente nostra, gaudia de gentis vestræ perfecta conuersione multiplicant. Parua autem xenia transmisi, quæ vobis parua non erunt, cùm à vobis ex beati Petri Apostoli fuerint benedictione suscepta. Omnipotens itaq; Deus in vobis gratiam suam, quam cœpit, perficiat, atque vitam vestram, & hic per mul-

Literæ S. Gregorij ad Edilberthũ regem.

Præclarum de Constantino Magno testimonium.

Laus Augustini Episcopi Anglorum.

Luc. 21.

per multorum annorum curricula extendat, & post longa tempora, in cælestis vos patriæ congregatione recipiat. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat, domine fili. Data die X.Calend. Iul. Imperante domino nostro Mauricio Tiberio pijssimo Augusto, anno XIX. post consulatum eiusdem anno XVIII. indict. IV.

Cap 32. AT Augustinus vbi in regia ciuitate sedem Episcopalem, vt prædiximus, accepit, recuperauit in ea, regio fultus adminiculo, ecclesiam, quam ibi Romanorum antiquorum fidelium opere factam fuisse didicerat, & eam in nomine sancti Saluatoris Dei & Domini nostri Iesu Christi sacrauit, atque ibidem sibi habitationem statuit, & cunctis successoribus suis. Fecit autem & monasterium non longè ab ipsa ciuitate ad Orientem, in quo eius hortatu Edilberthus Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri & Pauli à fundamentis construxit, ac diuersis donis ditauit. In qua & ipsius Augustini & omnium episcoporum Dorouernensium, simul & regum Cantij, poni corpora possent: quam tamen ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor eius Laurentius, consecrauit. XVI.

Ecclesia Saluatoris. Ecclesia Petri & Pauli.

PRIMVS autem eiusdem monasterij Abbas, Petrus presbyter fuit, qui legatus in Galliam missus, demersus est in sinu maris, qui vocatur * Anfleat, & ab incolis loci ignobili traditus sepulturæ. Sed omnipotens Deus vt, qualis meriti vir fuerit, demonstraret, omni nocte supra sepulcrũ eius lux cælestis apparuit, donec animaduertentes vicini, qui videbant, sanctum fuisse virum, qui ibi esset sepultus, & inuestigantes vnde & quis esset, abstulerunt corpus, & in * Bononia ciuitate iuxta honorem tanto viro congruum, in ecclesia posuerunt. XVII.

* Ampleat.

* Bolonia. Lib 2 cap. 2.

INTEREA Augustinus, adiutorio viuus Edilberthi regis, conuocauit ad suum colloquium episcopos siue doctores proximæ Britonum prouinciæ in loco, vbi vsque hodie lingua Anglorum Saxonum, Augustineizat, id est, robur Augustini appellatur, cœpitq; eis fraterna admonitione suadere, vt pace catholica secum habita, communem euangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent. Non enim Paschæ diem Dominicum suo tempore, sed à quartadecima vsque ad vigesimam Lunam obseruabant. Quæ computatio 84. annorum circulo continetur: sed & alia plurima, vnitati ecclesiasticæ contraria, faciebant. XVIII.

Errores Britonum.

QVI cùm, longa disputatione habita, neque precibus, neque hortamentis, neque increpationibus Augustini ac sociorum eius assensum præbere voluissent, sed suas potiùs traditiones vniuersis, quæ per orbem sibi in Christo concordant, ecclesijs præferrent: sanctus Augustinus hunc laboriosi ac longi certaminis finem fecit, vt diceret: Obsecremus Deum, qui habitare facit vnanimes in domo patris sui, vt ipse nobis insinuare cælestibus signis dignetur, quæ sequenda traditio, quibus sit vijs ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger, & per cuius preces fuerit curatus, huius fides & operatio Deo deuota atque omnibus sequenda credatur. Quod cùm aduersarij, inuiti licet, concederent, allatus est quidam de genere Anglorum, oculorum luce priuatus: qui cùm oblatus Britonum sacerdotibus nil curationis vel sanationis horum ministerio perciperet: tandem Augustinus iusta necessitate compulsus, flectit genua ad patrem Domini nostri Iesu Christi, deprecans, vt visum cæco, quem amiserat, restitueret, & per illuminationem vnius hominis corporalem, in plurimorum cordibus fidelium spiritali gratia lucem accenderet. Nec mora, illuminatur cæcus, ac verus summæ lucis præco ab omnibus prædicatur Augustinus. Tum Britones confitentur quidem intellexisse se, veram esse viam iustitiæ, quam prædicat Augustinus: sed non posse se absque suorum consensu ac licentia priscis abdicare moribus. XIX.

Psalm 67.

Augustinus cæcum illuminat.

VNDE postulabant, vt secundò synodus pluribus aduenientibus fieret: quæ cùm esset statuta, venerunt (vt perhibent) septem Britonum episcopi: & plures viri doctissimi, maximè de nobilissimo eorum monasterio, quod vocatur lingua Anglorum Biancornaburg, cui tempore hoc Dinoth Abbas præfuisse narratur: qui ad præfatum iuri concilium, venerunt primò ad quendam virum sanctum ac prudentem (qui apud eos anachoreticam ducere solebat vitam) consulentes an ad prædicationem Augustini suas deserere traditiones deberent? Qui respondebat: Si homo Dei est, sequimini illum. Qui dixerunt, Et vnde possimus probare hoc? At ille, Dominus ait: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Si ergo Augustinus ille mitis est & humilis corde, credibile est, quia iugum Christi & ipse portet, & vos portandum offerat. Sin autem superbus est, constat quia non est de Deo: neque vobis eius sermo curandus. Qui rursus aiebant: Et vnde vel hoc dinoscere valemus? Procurate, inquit, vt ipse prior cum suis ad locum synodi adueniat, & si vobis appropinquantibus assurrexerit, scientes quia famulus Christi est, obtemperanter illum audite. Sin vos spreuerit, nec coram vobis assurgere voluerit, cum sitis numero plures, & ipse spernatur à vobis. XX.

Synodus in Anglia.

Matth. 11.

FECERVNT, vt dixerat. Factum est autem, vt venientibus illis, sederet Augustinus in sella. Quod illi videntes, mox in iram versi sunt, eumq; notantes superbiæ, cunctis, quę dicebat, contradicere laborabant. Dicebat autem eis, quòd in multis quidem nostræ consuetudini, imò vniuersalis Ecclesiæ contraria geritis: & tamen si in his tribus hic mihi obtemperare vultis, vt Pascha suo tempore celebretis, vt ministerium baptizandi, quo Deo renascimur, iuxta morem Romanæ sanctæ Ecclesiæ & Apostolicæ compleatis, vt genti Anglorum vnà nobiscum verbum Dei prædicetis: cætera, quæ agitis, quamuis moribus nostris contraria, æquanimiter cuncta tolerabimus. At illi nihil horum se facturos, neq; illum pro Archiepiscopo habituros esse respondebant: conferentes ad inuicem, quòd si modò nobis assurgere noluit, quanto magis si ei subdi cœperimus, iam nos pro nihilo contemnet? Quibus vir Domini Augustinus fertur minitans prædixisse, quòd si pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hostibus forent accepturi. Et si nationi Anglorum noluissent viam vitæ prædicare, per horum manus vltionem essent mortis passuri: quod ita per omnia, vt prædixerat, diuino agente iudicio patratum est. XXI.

Britones contemnũt Augustinũ.

Ille eis prædicit diuinã vltionem.

SIQVIDEM post hoc ipse, de quo diximus, rex Anglorum fortissimus Edilfridus, collecto grandi exercitu, ad ciuitatem Legionum, quæ à gente Anglorum Legacestir, à Britonibus rectiùs Carlegion appellatur, maximam gentis perfidæ stragem dedit. Cumq; bellum acturus, videret sacerdotes eorum (qui ad exorandum Deum pro milite agente bellum conuenerant) seorsum in tutiori loco consistere, sciscitabatur, qui essent hi, quidve acturi illò conuenissent? Erant autem plurimi eorum de monasterio Bancor, in quo tantus fertur fuisse numerus, vt cùm in septem portiones essent cum præpositis sibi Rectoribus monasterium diuisum, nulla harum portio minùs, quam trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum viuere solebant. Horum ergo plurimi ad memoratam aciem peracto ieiunio triduano cum alijs orandi causa conuenerant, habentes defensorem nomine Brocmalium, qui eos intentos precibus, à barbarorum gladijs protegeret. Quorũ causam aduẽtũs cùm intellexisset Rex Edilfridus, ait. Ergo si aduersùm nos ad Deum suum clamant, profectò & ipsi, quamuis arma non ferant, contra nos pugnant, qui aduersis nos imprecationibus persequuntur. Itaque in hos primùm arma verti iubet, & sic cæteras nefandæ militiæ copias non sine magno exercitũs sui damno deleuit. Extinctos in ea pugna ferunt de his, qui ad orandum venerant, viros circiter mille ducentos, & solùm quinquaginta fuga lapsos. Brocmalius ad primum hostium aduentum cum suis terga vertens, eos, quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladijs reliquit. Sicque completum est præsagium sancti Augustini, quamuis ipso iam multo antè tempore ad cœlestia regna sublato, vt etiam temporalis interitus vltionem sentirent perfidi, quòd oblata sibi perpetuæ salutis consilia spreuerant. XXII.

Monasterium Bancor monachos plurimos habuit.

Cap 3. ANNO Dominicæ incarnationis sexcentesimo quarto, Augustinus Britanniarũ archiepiscopos ordinauit duos episcopos, Mellitum videlicet & Iustum: Mellitum quidem ad prædicandum prouinciæ Orientalium Saxonum: XXIII.

qui

qui Thamesi fluuio diriminntur à Cantio, & ipsi orientali mari contigui: quorum metropolis Londonia ciuitas est, super ripam præfati fluminis posita, & ipsa multorum emporium populorum, terra marique venientium. In qua videlicet gente tunc temporis Sabarethus, nepos Edilberthi ex sorore Ricula regnabat, quamuis sub potestate positus eiusdem Edilberthi, qui omnibus (vt suprà dictum est) vsque ad Humbri fluminis terminos, Anglorum gentibus imperabat. Londinum iam olim celebre emporium.

XXIV Vbi verò & hæc prouincia verbum veritatis, prædicante Mellito, accepit, fecit rex Edilbertus in ciuitate Londonia Ecclesiam sancti Pauli Apostoli: in qua locum sedis episcopalis & ipse & successores eius haberent. Iustum verò in ipso Cantio Augustinus ordinauit episcopum, in ciuitate Dorouerni, quam gens Anglorum à primatio quodam illius, qui dicebatur Rotschester, cognominat. Distat autem à Dorouerni millibus passuum fermè quatuor & viginti ad Occidentem: in qua rex Edilbertus ecclesiam beati Andreæ Apostoli fecit: qui etiam episcopis vtriusque huius ecclesiæ dona multa, & Dorouernensis, obtulit. Sed & territoria ac possessiones in vsum eorum, qui erant cum episcopis, adiecit. Ecclesia S. Pauli Londini construitur.

XXV. Defvnctvs est autem Deo dilectus pater Augustinus, & positum corpus eius foras, iuxta ecclesiam beatorum Apostolorum Petri & Pauli: cuius supra meminimus: quæ necdum fuerat perfecta, nec dedicata. Mox verò, vt dedicata est, intrò illatum, & in porticu illius Aquilonari decenter sepultum est. In qua etiam sequentium archiepiscoporum omnium sunt corpora tumulata, præter duorum tantùmmodo, id est, Theodori & Berethuualdi, quorum corpora in ista ecclesia posita non sunt, eò quòd prædicta porticus plura capere nequiuit. Habet autem in medio suî penè, altare in honorem beati Gregorij Papæ dedicatum, in quo per omne sabbatum à Presbytero loci illius, Agendæ eorum solenniter celebrantur. Scriptum verò est in tumba eiusdem Augustini epitaphium huiusmodi: Hîc requiescit dominus Augustinus Dorouernensis archiepiscopus primus, qui olim hucà beato Gregorio, Romanæ vrbis Pontifice, directus, & à Deo operatione miraculorum suffultus, & Edilbertum regem, & gentem illius ab idolorum cultu ad fidem Christi perduxit, & completis in pace diebus officij sui, defunctus est VII. Calend. Iunij, eodem rege regnante. Obitus S. Augustini. Altare in honorem S. Gregorij dedicatum.

VITA B. QVADRATI ATHENIENSIS EPISCOPI APOSTOLORVM DISCIPVLI PER DIVVM HIERONYMVM PRESBYTERVM SCRIPTA. *Habetur in libro eius de Viris illustribus.* An. 110.

Quadratvs Apostolorum discipulus, Publio Athenarum Episcopo ob Christi fidem martyrio coronato, in locum eius substituitur, & Ecclesiam grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat. Cumq; Hadrianus Athenis exegisset hyemem, inuisens Eleusinam, & omnibus penè Græciæ sacris initiatus, dedisset occasionem his qui Christianos oderant, absque præcepto Imperatoris vexare credentes: porrexit ei librum pro religione nostra compositum, valdè vtilem, plenumque rationis & fidei, & Apostolica doctrina dignum: in quo & antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait, plurimos à se visos qui sub Domino varijs in Iudæa oppressi calamitatibus sanati fuerant, & qui à mortuis resurrexerant. 26. Maii. S. Quadratus ordinatur Episcopus.

VITA B. LAMBERTI EPISCOPI VENCIENSIS, SCRIPTA AB EIVS AEQVALI, ET EX ARCHIVIS ECCLESIAE CATHEDRALIS VENCIENSIS *edita per Vincent. Barrali Salernum in chronico Lerinensi.* An. 1150.

Prolog. Vm cuncta Creatoris opera quę à Deo immensa sunt & inscrutabilia, vt totius mētis humanæ cognitionē excedant, meritò admiranda sint, quædam tamen, quę præter consuetudinem contingunt, nonnulli plus admiramur: quæ quidem licet admiratione, narratione simul & laude dignissima habeantur: tamen quia in peccatoris ore non est pulchra laudatio, cum metu & reuerentia nos oportet de talibus habere sermonem: non quod maiora sint, sed quia insolita videlicet dictu: cœcis visum, mutus loquelam, & surdis auditum restitui, paraliticis membrorum officia reparari conspicimus, & multa alia quæ frequenter per sanctos suos diuina pietas operatur. Cùm etiam cuncta quæ diuino nutu subsistunt, ad dandam omnipotenti laudem, & gloriam diuinis oraculis inuitentur, præcipuè tamen à sanctis vniuersis suis benedicendus est Deus atq; laudandus quod viuentes & in mandatis Christi perseuerantes diuersis virtutibus adornaret, & tam inter mundi laboresatque angustias positos quam viam vniuersæ carnis ingressos miraculis decoraret, & ex terrenis cœlestes efficeret, ac diuinitatis suæ participationem præberet & gloriam: Quorum dum vitam vel gesta recensentes exponimus, quod aliud agimus, quàm lumen super candelabrum ponendo iter agentibus viam ostendimus? Quod in præsentiarum Domino annuente facere cupientes, ipsum veritatis auctorem inuocemus, vt & quod verum est dicere, & quicquid veritati contrarium est vitare concedat, dum ne minus periculosum sit pro vero falsum asserere, quam ipsam veritatem abnegare. Quod igitur scimus, ratione approbamus, dum credimus, auctoritati fidem adhibemus. Nam qui solam narrat opinionem, nævum quandoque falsitatis incurrit. Nos ergo relinquentes dubia pro certis, ea quæ à multis tam laicis, quam clericis, personis fidelibus, & honestis certa relatione didicimus, quæ etiam oculis nostris vidimus, vt quæ frequenter fieri conspicimus, de veris gestis beati Lamberti Venciensis episcopi exequimur, ipsam veritatem nos docente spiritu sancto orationis vela paudamus. 26. Maii.

I. Beatvs itaq; Lambertus de Bandunio Regēsis oppido & genere nobilium traxit originem: Cuius mater dum eum in vtero gestaret, & partui propinquaret doloribus angustiata vita decessit, & de ventre illius inciso idem puer manibus extractus est. Continuò autem sacro fonte regeneratus, paruóque tempore parentum domo nutritus est, & postea Deo dicatus, atque in Lerinensi Monasterio educandus, & tam litteris quam Monasticis institutionibus traditur imbuendus. Ibique dum adolesceret tam bonæ indolis adolescens, tantæ humilitatis, tam sanctæ conuersationis apparuit, vt tam Deo quam hominibus placens ab omnibus, nimio affectu diligeretur, tantáque gratia pollebat, vt mentis ingenuitate, ac morum honestate nobilium genus omne transcenderet, virginitatem quoque carnis & animæ cum omni deuotione in omni æuo diuina gratia inspirante seruauit. In addiscendis literis sedulus, ad retinenda ea quæ percipere poterat studiosus, circa ea quæ Dei sunt omnimodis erat sollicitus. Veruntamen periculum matris animum eius valdè perterruit, in tantum, vt se matricidam assereret, eò quod initium natiuitatis eius causa mortis illius exstitisset. Vnde suæ conditionis memor, omnium se nouissimum existimabat, & omnium virtutum custodem humilitatem secum familiariter retinebat. Vigiliis verò, ieiuniis, & orationibus assiduis insistendo, ad supernam promissionem anhelabat. Vir igitur prudentissimus erat, quia transitoria fugere nouerat, & quæ beatum faciunt possidentem omnimodis appetebat: Refrenando etiam ea, quæ nomine possent delectare, temperantiam obtinebat. Fortis erat, quia nunquam aduersis potuit frangi, nec aliquando prosperis eleuari. Iustus quoque erat, quia nulli Patria & parentes beati Lamberti. Lerini educatus. Perpetuò seruat Virginitatem. Deflet obitum matris.